

DIABETES MELLITUS 4. KAPITOLA DIAGNOSTIKA, MONITORING

PREDNÁŠKA Z PATOLOGICKEJ FYZIOLÓGIE

© OLIVER RÁCZ, 2021 – 2025

V SPOLUPRÁCI:

ANNA CHMELÁROVÁ (BIOCHÉMIA)

DANIELA KUZMOVÁ (PRAKTICKÁ DIABETOLÓGIA)

PETER DOMBROVSKÝ, LENKA ŠALAMONOVÁ Blichová

LABORATÓRNE METÓDY MAJÚ NENAHRADITEĽNÚ ÚLOHU V DIABETOLOGII*

1. **DIAGNOSTIKA CHOROBY**
2. **DIFERENCIÁLNA DIAGNOSTIKA JEDNOTLIVÝCH FORIEM DM**
3. **MONITOROVANIE GLYKEMICKEJ KOMPENZÁCIE**
4. **LABORATÓRNE METÓDY NA POSÚDENIE CELKOVÉHO STAVU CHORÉHO**
5. **DIAGNOSTIKA PRI AKÚTNÝCH KOMPLIKÁCIACH DIABETES MELLITUS**
6. **LABORATÓRNE METÓDY PRI SLEDOVANÍ ROZVOJA CHRONICKÝCH KOMPLIKÁCIÍ
DIABETU**

*HYPERGLYKÉMIA NEBOLÍ

DIAGNOSTICKÉ KRITÉRIÁ – „GLYKÉMIA“

LOGICKÝ ALGORITMUS

Symptómy DM sú prítomné – stačí jedna abnormálna hodnota

Fasting/nalačno $\geq 7,0 \text{ mmol}\cdot\text{L}^{-1}$

Casual/hocikedy $\geq 11,1 \text{ mmol}\cdot\text{L}^{-1}$

Orálny glukózový tolerančný test (oGTT) je pri symptómoch DM kontraindikovaný

Bez symptómov – sú potrebné 2 abnormálne hodnoty (2 dni po sebe), vrátane oGTT

Hraničné hodnoty ako hore, alebo orálny glukózový test

oGTT – 2 hodiny po vypití tekutiny (voda, čaj) s 75 g glukózy,

hodnota $\geq 11,1 \text{ mmol}\cdot\text{L}^{-1}$

DIAGNOSTICKÉ KRITÉRIÁ – „GLYKÉMIA“ LOGICKÝ ALGORITMUS, ALE!

NIE JE TO MERANIE „GLYKÉMIE“, ALE

Meranie koncentrácie glukózy vo venóznej plazme v laboratóriu.

(kalibrácia, kontrola kvality výsledkov).

Meranie glukometrami nestačí, poskytuje len predbežnú informáciu.

ALGORITMUS JE LOGICKÝ, ALE NIE JE BEZ MOŽNOSTÍ CHYBY

Neistota meraní glukózy je okolo $0,4 \text{ mmol}\cdot\text{L}^{-1}$ t.j. 7,2 môže byť 6,8 – 7,6!

Pri hraničných hodnotách je potrebné ešte jedno meranie (princíp zsr*).

HbA_{1c} V DIAGNOSTIKE: Európa zatiaľ nie, USA „možno“.

*ZDRAVÝ SEDLIACKÝ ROZUM

DIFERENCIÁLNA DIAGNOSTIKA (T1DM, T2DM, LADA, MODY)

1. KLINICKÁ (VEK, HMOTNOSŤ, PRÍZNAKY, ANAMNÉZA)

2. LABORATÓRNE VYŠETRENIA

Markery autoimunity (ICA, antiGAD, antiIA2) ELISA testmi. Pozitivita svedčí o T1DM.

Inzulín alebo lepšie C-peptid nalačno a po záťaži na posúdenie zbytkovej sekrécie inzulínu a na odlíšenie LADA od T2DM.

3. DIAGNOSTIKA INZULÍNOVEJ REZISTENCIE

Je opísaná v prednáške o metabolizme glukózy.

4. GENETICKÉ VYŠETRENIA

Pre potvrdenie/vylúčenie rôznych foriem MODY a iných geneticky podmienených foriem

DM

A

Povinné vyšetrenie tehotných žien (oGTT) na gestačný diabetes

MONITOROVANIE GLYKEMICKEJ KOMPENZÁCIE

CIEĽOM LEKÁRA PRI LIEČBE CUKROVKY JE

DOSIAHNUŤ A UDRŽAŤ DOBRÝ SUBJEKTÍVNY STAV CHORÉHO (KVALITA ŽIVOTA).

UDRŽAŤ NORMÁLNU TELESNÚ HMOTNOSŤ A VÝKONNOSŤ.

ZABEZPEČIŤ NORMÁLNY RAST A VÝVIN U DETÍ.

PREDÍŠŤ AKÚTNYM KOMPLIKÁCIAM CHOROBY.

ZABRÁNIŤ ROZVOJU KLINICKY MANIFESTNÝCH MIKROANGIOPATICKÝCH KOMPLIKÁCIÍ A PREDČASNEJ ATEROSKLERÓZY.

DNES SÚ DANÉ VŠETKY PREDPOKLADY (LIEKY, TECHNOLOGIA, GUIDELINY)

NA DOSIAHNUTIE TÝCHTO CIEĽOV. NAPRIEK TOMU SKUTOČNOSŤ JE INÁ.

VÄČŠINA CHORÝCH S DM NEMÁ DOBRÚ GLYKEMICKÚ KOMPENZÁCIU A MÁ CHRONICKÉ KOMPLIKÁCIE

TECHNOLÓGIA NELIEČI CHOROBU, DOBRÝ VÝSLEDOK SA DÁ DOSIAHNÚŤ EDUKÁCIOU A SPOLUPRÁCOU LEKÁRA A CHORÉHO.

MONITOROVANIE GLYKEMICKEJ KOMPENZÁCIE

DIABETOLOGICKÁ AMBULANCIA A DOMA

Pravidelná kontrola v ambulancii a glykémie merané v laboratóriu.

Pravidelná kontrola v ambulancii a meranie glykémie na mieste (point of care – POCT).

Domáce monitorovanie (glukometre a prúžky, self monitoring, SM)

NEMOCNICA

Glykemický profil: viac meraní, pred jedlom a po jedle, odbery aj v noci podľa potreby.

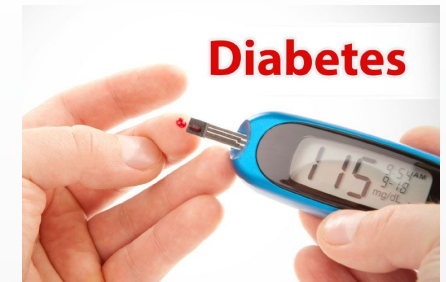
Krátky profil sa dá robiť aj v ambulantných podmienkach (nalačno, po jedle).

Špeciálne vyšetrenie podľa potreby.

NOVÉ TECHNOLOGIE

Kontinuálne monitorovanie (CGMS) a flash monitoring.

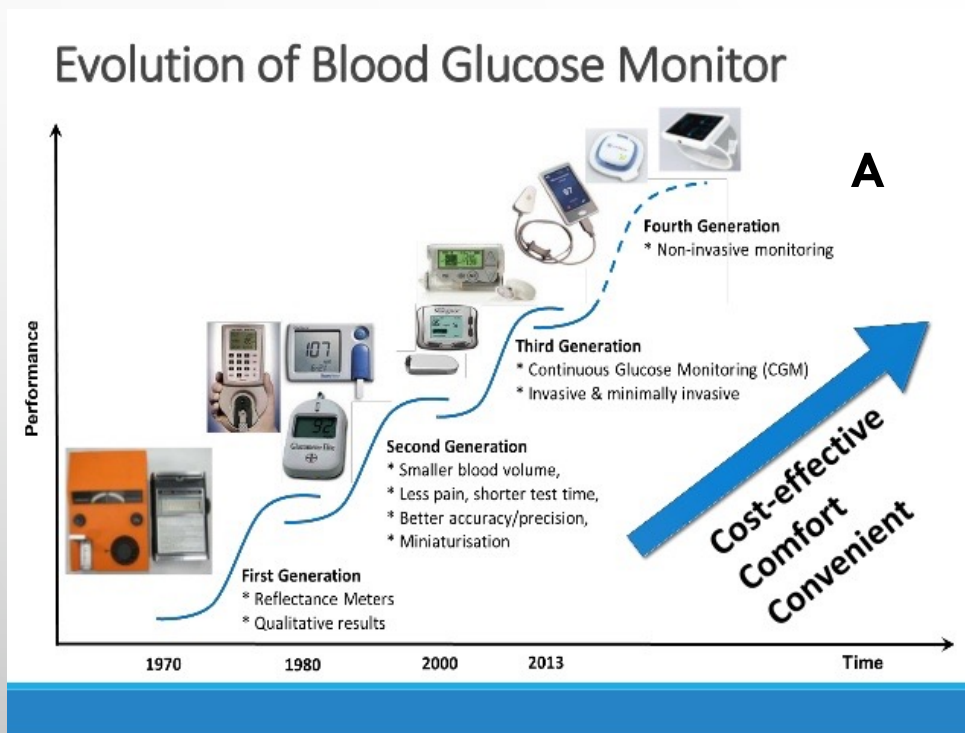
ZÁKLADNÝ PROBLÉM JE, ŽE KAŽDÁ GLYKÉMIA JE LEN „MOMENTKA“

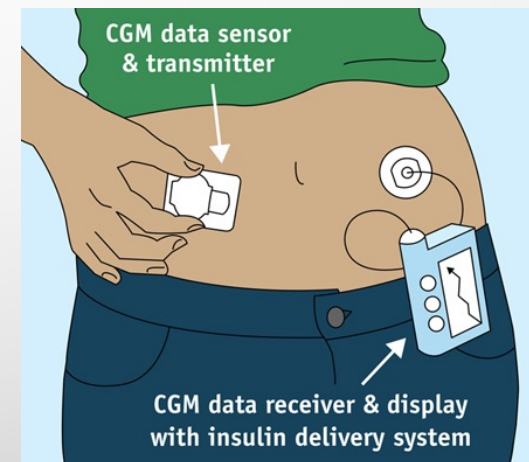
MONITOROVANIE GLYKEMICKEJ KOMPENZÁCIE

A, B – Glukometre sú stále menšie a presnejšie.

C – Glukózový senzor s vysielateľom (flash monitoring) a dávkovanie inzulínu pumpou podľa počítačového programu

B

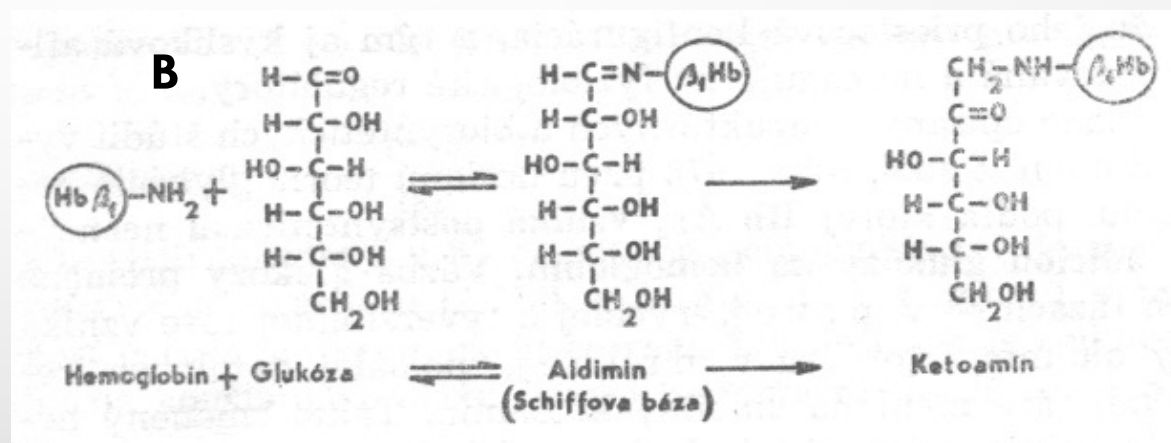
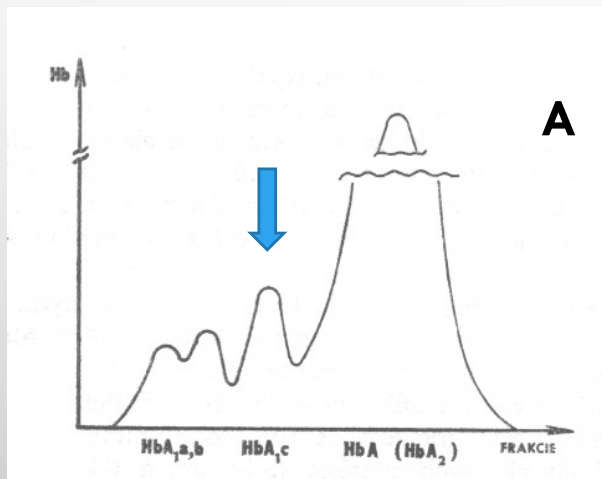

C

MONITOROVANIE GLYKEMICKEJ KOMPENZÁCIE METÓDA, KTORÁ NIE JE MOMENTKA

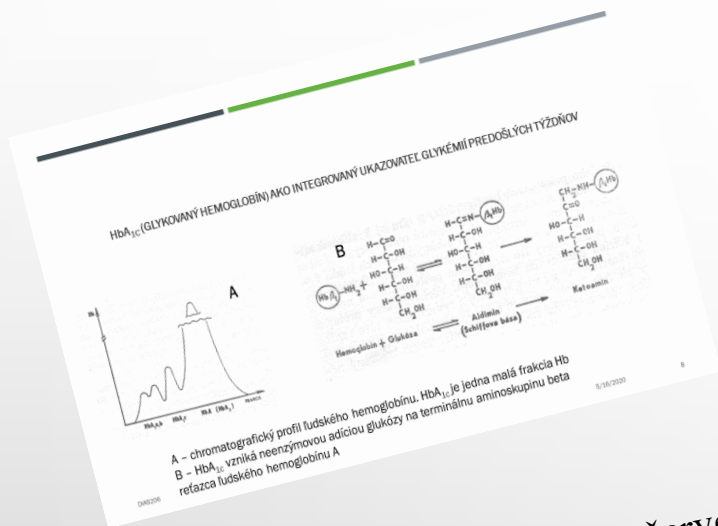
HbA_{1c} (GLYKOVANÝ HEMOGLOBÍN) AKO INTEGROVANÝ UKAZOVATEĽ GLYKÉMIÍ
PREDOŠLÝCH TÝŽDŇOV

A – chromatografický profil ľudského hemoglobínu. HbA_{1c} je jedna malá frakcia Hb
B – HbA_{1c} vzniká neenzýmovou adíciou glukózy na terminálnu aminoskupinu beta reťazca ľudského hemoglobínu A. Prvý krok je reverzibilný, druhý ireverzibilný.

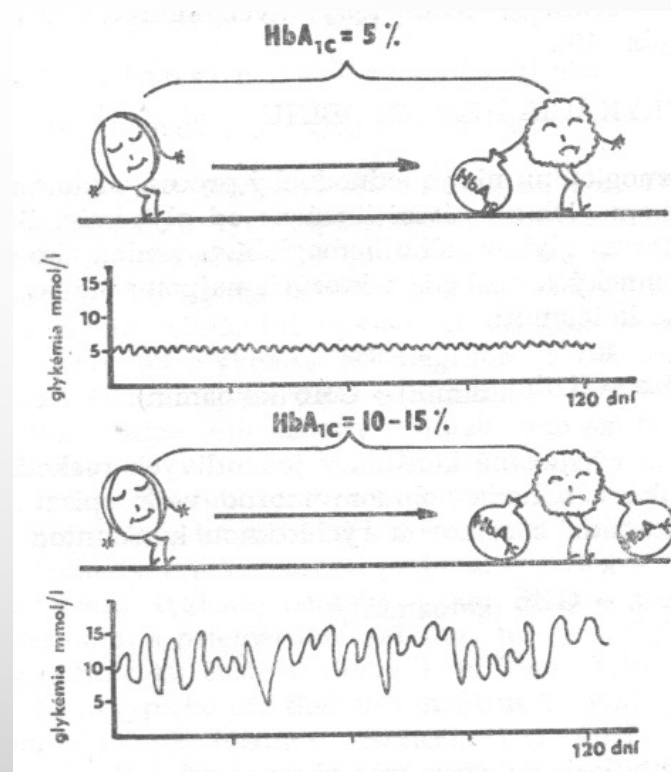
MONITOROVANIE GLYKEMICKEJ KOMPENZÁCIE

RETROSPEKTÍVNY INTEGROVANÝ UKAZOVATEĽ GLYKÉMIE PREDOŠLÝCH TÝŽDŇOV

C – doba života ľudských červených krviniek je 120 dní. Väzba glukózy na Hb je pomalá (a ireverzibilná).
 U ľudí s normálnou glykémiou je podiel frakcie HbA_{1c} okolo 5 %.
 Pri hyperglykémii sa množstvo HbA_{1c} zvyšuje.

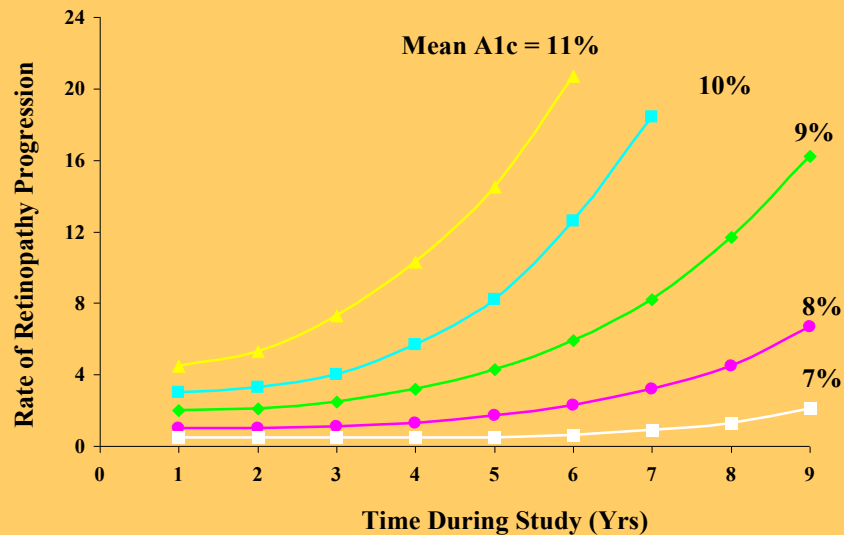
C

MONITOROVANIE GLYKEMICKEJ KOMPENZÁCIE

RETROSPEKTÍVNY INTEGROVANÝ UKAZOVATEĽ GLYKÉMIE PREDOŠLÝCH TÝŽDŇOV

A1c and the Risk of Retinopathy in the DCCT

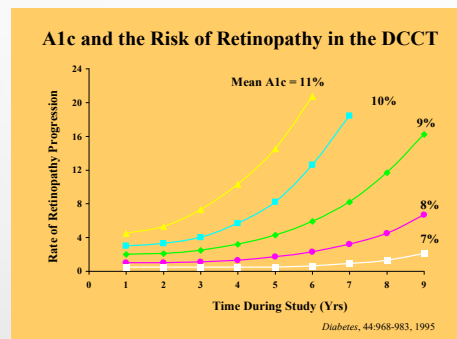
Diabetes, 44:968-983, 1995

DCCT (Diabetes Control and Complications Trial) bola významná štúdia koordinovaná US National Institute of Diabetes and Digestive and Kidney Diseases.

Výsledky uverejnené v roku 1993 poskytli definitívny dôkaz súvislosti medzi úrovňou glykemickej kompenzácie (hodnotenej na základe opakovaných meraní HbA_{1c}) a rozvoja mikroangiopatických komplikácií. **OD TEJ DOBY HbA_{1c} JE POVAŽOVANÝ ZA ZLATÝ ŠTANDARD HODNOTENIA GLYKEMICKEJ KOMPENZÁCIE**

MONITOROVANIE GLYKEMICKEJ KOMPENZÁCIE

ZLATÝ ŠTANDARD HODNOTENIA KOMPENZÁCIE, ALE...

“FROM THIS TIME HbA_{1c} IS CONSIDERED AS THE GOLD STANDARD OF THE APPRAISAL OF GLYCAEMIC COMPENSATION”

ALE

EŠTE V TOM ISTOM ROKU: PRÍSNA KRITIKA METÓD NA MERANIE HbA_{1c}

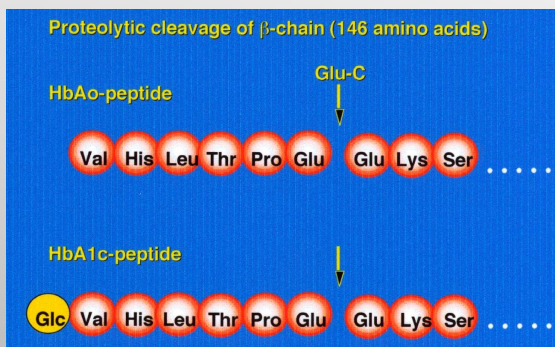
Rôzne metódy, rôzne štandardizačné a kalibračné systémy.
Chýbanie nadväznosti na primárny analyt.

RIEŠENIE

Štandardizačný proces ifcc (international federation of clinical chemistry) bol ukončený v roku 2004.

Primárny analyt je terminálny hexapeptid HbA s viazanou glukózou (A).
Všetky certifikované metódy sú viazané na primárny analyt.

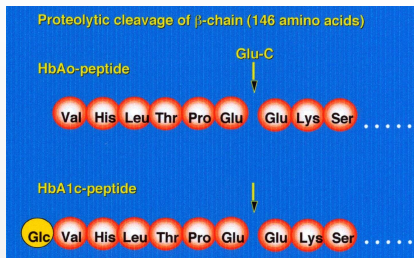
Nové jednotky výsledkov – mmol·mol Hb⁻¹.

MONITOROVANIE GLYKEMICKEJ KOMPENZÁCIE

ZLATÝ ŠTANDARD HODNOTENIA KOMPENZÁCIE

A

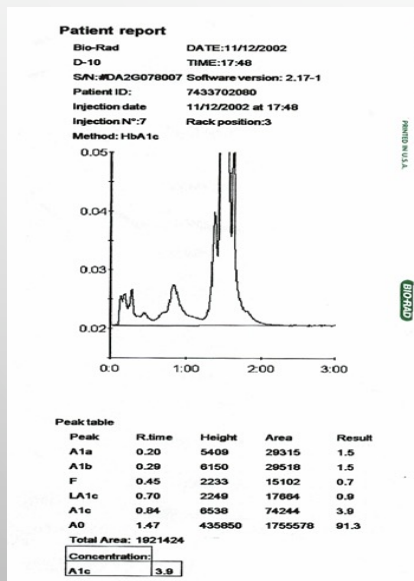
VŠETKY CERTIFIKOVANÉ METÓDY SÚ VIAZANÉ NA PRIMÁRNY ANALYT

Dve najčastejšie používané metódy: chromatografické (B) a imunochemické (A). Nedávno bola zavedená enzýmová metóda. Pre posúdenie kompenzácie sú rovnocenné.

Využitie v diagnostike je predmetom diskusie.

NOVÉ JEDNOTKY VÝSLEDKOV – mmol·mol Hb⁻¹

B

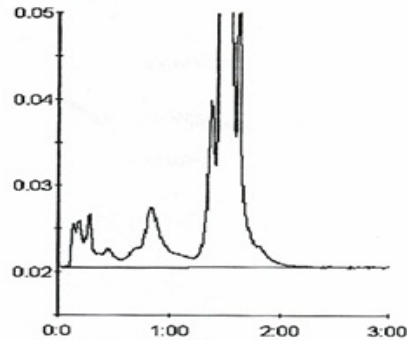
HODNOTENIE KOMPENZÁCIE PODĽA HbA_{1c}

KOMPENZÁCIA	STARÉ JEDNOTKY, %	NOVÉ JEDNOTKY mmol·mol ⁻¹ Hb	POZNÁMKY*
DOBRÁ	< 6,0%	<43	HYPO?
PRIJATEĽNÁ	6,0 – 7,5	44 – 60	VÝKYVY ???
NEDOSTATOČNÁ	7,6 – 9,0	61 – 75	VÝKYVY ???
ZLÁ	> 9,0	> 75	!!!

*HbA_{1c} neukazuje krátkodobé výkyvy glykémie

Patient report

Bio-Rad DATE:11/12/2002
D-10 TIME:17:48
S/N:#DA2G078007 Software version: 2.17-1
Patient ID: 7433702080
Injection date 11/12/2002 at 17:48
Injection N°:7 Rack position:3
Method: HbA1c

Peak table

Peak	R.time	Height	Area	Result
A1a	0.20	5409	29315	1.5
A1b	0.29	6150	29518	1.5
F	0.45	2233	15102	0.7
LA1c	0.70	2249	17664	0.9
A1c	0.84	6538	74244	3.9
A0	1.47	435850	1755578	91.3

Total Area: 1921424

Concentration:

A1c 3.9

Imunochemické metódy stanovujú terminály hexapeptid s viazanou glukózou.

Meranie je možné na bežných automatických analyzátoroch.

V prípade prítomnosti abnormálny Hb nedávajú hodnotiteľné výsledky

Chromatographická separácia.

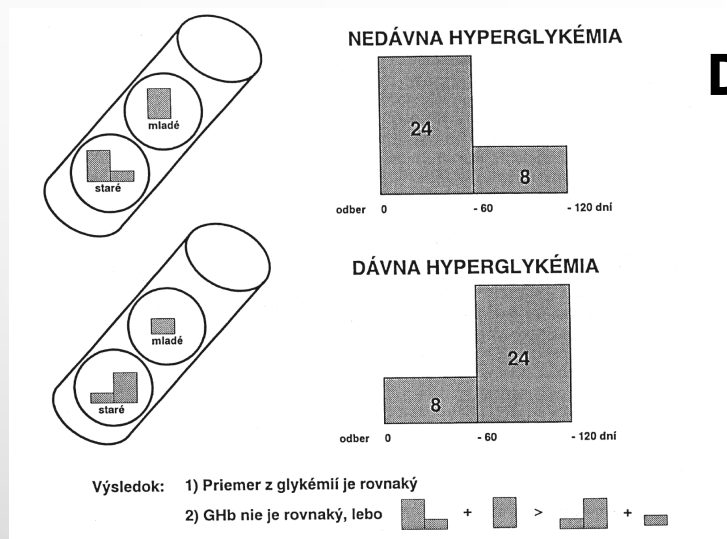
Je potrebná špeciálna technológia (HPLC).

Vidieť aj abnormálne Hb.

Prítomnosť HbF a abnormálnych hemoglobínov je dôležitá informácia, ale ich glykácia je iná, ako pri HbA. Pre hodnotenie kompenzácie sa výsledky nedajú použiť.

MONITOROVANIE GLYKEMICKEJ KOMPENZÁCIE

RETROSPEKTÍVNY ALE NIE LINEÁRNY INTEGROVANÝ UKAZOVATEĽ
GLYKÉMIE PREDOŠLÝCH TÝŽDŇOV

D

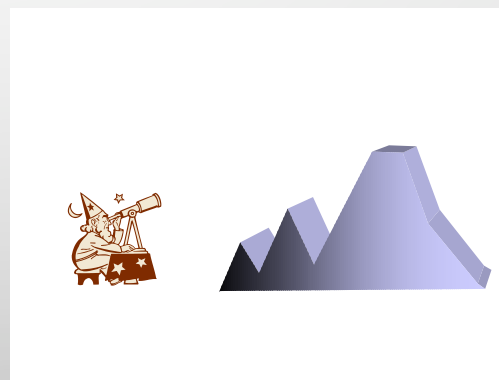
D – HbA_{1c} neodráža glykémiu uplynulého obdobia lineárne!

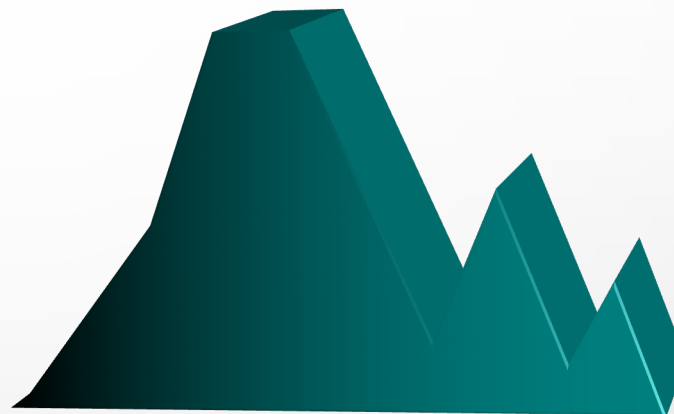
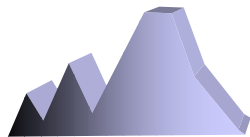
Nedávne hyperglykémie majú na hladinu HbA_{1c} väčší vplyv, ako dávnejšie!

INTERGRÁCIA JE VŽDY SPOJENÁ S NEISTOTOU

(nie je to „priemerná“ glykémia)

Krátkodobé výkyvy glykémie nemajú vplyv na hladinu HbA_{1c}

**INTEGRÁCIA JE NEISTOTA
ROVNAKÝ PRIEMER GLYKÉMII, INÝ HbA_{1c}**

KOMPLEXNÉ POSÚDENIE GLYKEMICKEJ KOMPENZÁCIE

HbA_{1c} BLÍZKO NORME
PRAVDEPODOBNE DOBRÁ KOMPENZÁCIA, ALE NEVYLUČUJE
KRÁTKODOBÉ HYPER- A HYPOGLYKÉMIE

HbA_{1c} VYSOKÝ
URČITE ZLÁ KOMPENZÁCIA, ALE NEVIEME, KDE JE CHYBA

HbA_{1c} MEDZI 44 - 75 mmol·mol⁻¹
SKORO ŽIADNA VÝPOVEDNÁ HODNOTA, PRETOŽE BEZ
GLYKÉMIÍ SA KOMPENZÁCIA NEDÁ HODNOTIŤ

NIE JE TO PRIEMERNÁ GLYKÉMIA!

MONITOROVANIE GLYKEMICKEJ KOMPENZÁCIE PREVRATNÉ NOVINKY

KONTINUÁLNE MERANIE GLYKÉMIE (CGMS)

Podkožný senzor napojený na malý glukometer.

Nie je to meranie glykémie, ale koncentrácie glukózy v intersticiálnej tekutine.

Prvé systémy: hodnotenie bolo možné po odpojení systému, analýza hyperglykémii, hypoglykémii, atď.

Užitočné pre odhalenie výkyvov, o ktorých chorý a lekár nevedeli (napr. nočné hypoglykémie a pod.).

Dnes: možnosť odčítanie aktuálnej glykémie aplikáciou v mobilnom telefóne („flash“ monitoring).

Zavedenie nových pojmov: **TIR, TAR A TBR.**

TIR = time in range (dobrá glykémia),

TAR = time above range (hyperglykémia) a TBR = time below range, hypoglykémie počítané ako čas na jeden deň.

TIR, TAR A TBR

UKAZOVATEĽ	GLYKÉMIA mmol·L ⁻¹	ČAS V % A V HODINÁCH ZA DEŇ
Time in range, TIR U TEHOTNÝCH ŽIEN	3,9 – 10,0 3,5 – 7,8	Ideálne 70 % 16 hod. 45 min.
Time above range, TAR	>10,0 >13,9	Menej ako 20% 4 hod. 45 min. Menej ako 12% 2 hod. 53 min.
Time below range, TBR*	<3,9 <3,0	Menej ako 5 % 1 hod. 12 min. Menej ako 3 % 53 min.

*Pri hypoglykémiiach je lepšie hodnotiť ich výskyt (napr. počet za týždeň) ako merať ich čas, TBR

DIABETES NIE JE LEN GLYKÉMIA EUGLYKÉMIA EŠTE NIE JE EUMETABOLIZMUS

CELKOVÚ KOMPENZÁCIU V BEŽNEJ PRAXI HODNOTÍME NA ZÁKLADE

Glykémie nalačno, po jedle, výsledkov domáceho monitorovania, HbA_{1c}, kontinuálneho a flash monitorovania.

Lipidov – cholesterol, LDL, HDL, TAG – hodnotenie ako pri ateroskleróze,

Krvného tlaku.

Hmotnosti, BMI a obvodu pásu.

Celkovej dávky inzulínu na kg hmotnosti (T1DM a T2DM na inzulíne).

Rozvoja chronických komplikácií.

Častosti výskytu akútnych komplikácií.

Kvality života.

SPRÁVNA INTERPRETÁCIA VÝSLEDKOV JE VÝCHODISKOM PREVENČIE KOMPLIKÁCIÍ.

**V REÁLNO M ŽIVOTE JE ČASTÝ NESÚLAD MEDZI CIEĽMI LIEČENIA A SKUTOČNÝMI
VÝSLEDKAMI.**

AKÚTNE KOMPLIKÁCIE DIABETU A VYŠETROVACIE METÓDY

Diabetická ketoacidóza

Podávanie krátko účinkujúceho inzulínu, ale nie príliš vysoké dávky.

Úhrada deficitu tekutín a elektrolytov.

Základné laboratórne parametre, predovšetkým glykémie.

Pri úprave glykémie **hrozí hypokaliémia (opakovane merať).**

Sledovanie acidobázy (spravidla nie je potrebná alkalizačná liečba).

Sledovanie životných funkcií – vedomie, dýchanie, činnosť srdca, krvný tlak, centrálny žilový tlak.

Podľa profesora Joslina, tvorca základných pravidiel inzulínovej liečby prvá vec, čo musí lekár pri liečbe ketoacidózy urobiť, je vyhrnúť si rukávy!

Hypoglykémie

Nie je čas na čakanie výsledkov z laboratória. Meranie glukometrom a podávanie sladkého nápoja alebo glukagónu subkutánne.

Ak je príčina bezvedomia diabetika iná (stroke, opilstosť a iné), dá sa to riešiť o niečo neskôr, ale je potrebné na to myslieť.

CHRONICKÉ KOMPLIKÁCIE DIABETU A VYŠETROVACIE METÓDY

MIKROANGIOPATIA

Zatiaľ neexistujú biomarkery rozvoja **neuropatie a retinopatie** použiteľné v bežnej praxi.

Nefropatia:

Vylučovanie albumínu: „mikroalbuminúria“ 30 – 300 mg/d.

(Ide o nesprávny názov, správne by mala byť „minimálna albuminúria“).

Sledovanie glomerulárnej filtrácie spoľahlivou metódou.

(Výpočtom podľa koncentrácie kreatinínu v krvi alebo podľa koncentrácie cystatínu C).

MAKROANGIOPATIA

Laboratórne parametre sú tie isté ako pri posudzovaní rozvoja aterosklerózy u nediabetikov.

Základné ukazovatele:

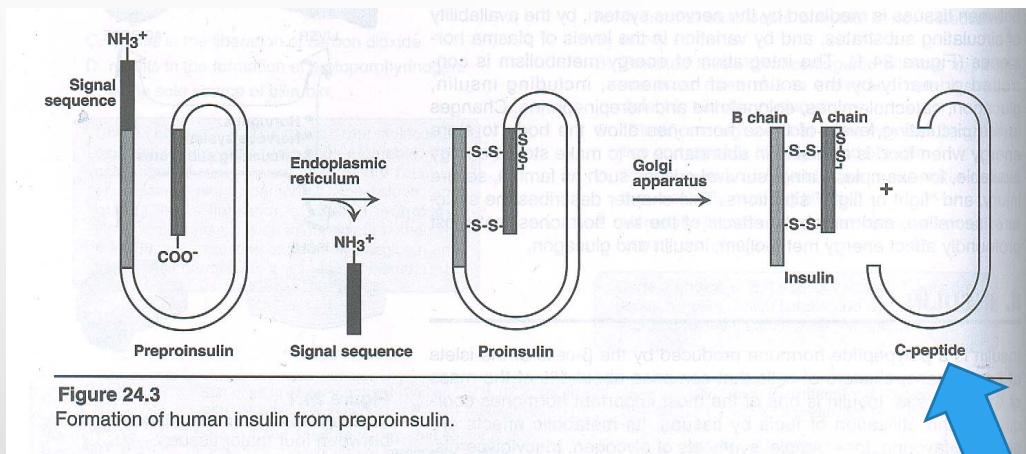
LDL cholesterol podľa možnosti priamo meraný, HDL cholesterol, triacylglyceroly

Pokročilé ukazovatele

Subfrakcie lipoproteínov

Apoproteín B a iné

VÝZNAM STANOVENIA C-PEPTIDU

C-peptid je vylučovaný spolu s inzulínom do portálneho obehu. Na rozdiel od inzulínu prechádza pečeňou bez zmeny a preto jeho koncentrácia v periférnej krvi je lepším ukazovateľom endogénnej sekrécie inzulínu, ako koncentrácia inzulínu

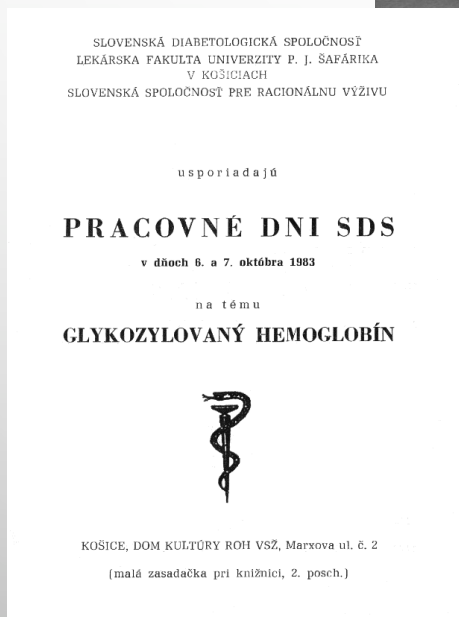
Využitie:

1. Posúdenie zbytkovej sekrécie inzulínu u detí s T1DM.
2. Posúdenie poklesu sekrécie inzulínu u dlho trvajúceho T2DM. Odpoveď na otázku, kedy je potrebný prechod z orálnej liečby na inzulín.
3. Objasnenie hypoglykemických stavov (inzulinóm),

Nie je vylúčené, že C-peptid má aj vlastné fyziologické funkcie. Uvažuje sa o jeho úlohe pri ochranr pred rpzvojom mikronagiopatie.

A NIEČO Z MINULOSTI – BOLI SME PRIEKOPNÍCI MERANIA HbA_{1c}

1983

1989

